VAIKO AUKLĖJIMAS ŠEIMOJE (3)

D. PETRUTYTĖ

APLINKA

V. IGNAS VAIKAI

Pirmuose dviejuose rašiniuose, "Vaiko auklėjimas šeimoje", bandžiau, įmanomai vaizdžiau, nurodyti:

1) kaip svarbus ir nepamainomas yra šeimos vaidmuo kūdikio ir vaiko auklėjime,

2) kadangi vaikas pats kuria save, savąjį "aš", tai pirmiausioji tėvų pareiga yra:

a) susipažinti su vaiko prigimtiniais plėtros dėsniais,

b) jais vadovaujantis sudaryti tokią aplinką, kuri įgalintų vaiką normaliai plėtoti savo žmogiškąsias galias,

c) ir padėtų vaikui stipriai įaugti į lietuvybę, į tautos dvasią, nors ir gyvenant svetimoj kultūroj.

Tai sunkios ir atsakingos pareigos, kurioms tinkamai atlikti nebeužtenka nuojautos (intuicijos), bet reikia gilaus teoretiško ir praktiško pasiruošimo. Teorija be praktikos, o praktika be teorijos dažnai nuveda į negeistinus klystkelius.

Pirm leisdamiesi į smulkesnį nagrinėjimą: kokios aplinkos vaikas yra reikalingas ir kodėl, šiandien bendrais bruožais peržvelkime: kokia yra aplinkos reikšmė gyviems padarams ir žmogui.

Aplinkos reikšmė ir veikmė

Kiekvienas gyvas daiktas-augalas, gyvulys — savo vystimuisi, augimui, tarpimui ir išsilaikymui yra reikalingas specialios aplinkos. Be tinkamos aplinkos ne tik, kad niekas negali normaliai vystytis ir augti, bet išsigimsta ir žūna.

Biologijos mokslas nurodo, jog aplinka turi begalinę reikšmę ir įtaką į gyvuosius tvarinius. Garsusis prancūzų mokslininkas-gamtininkas, Jean Henri Fabre (1823-1915), pašventęs savo gyvenimą vabzdžių tyrinėjimui, nustatė, jog aplinka turi lemiamos reikšmės į jų išsilaikymą ir į jų elgsenos būdus. Jo naujoji įžvalga į vabzdžių gyvenimą buvo, tartum, nugarkaulis biologijos moksluose. Remiantis kruopščiais Febre tyrinėjimais buvo nustatytas dėsnis, jog kiekviena gyvūnų rūšis sėkmingam savo gyvenimui privalo specialios aplinkos su tam tikrais ir būtinais daiktais joje.

Kuo aukštesnės ir sudėtingesnės rūšies gyvūnas, tuo labiau jis yra reikalingas sudėtingesnės aplinkos. Pirmoji aplinkos paskirtis — padėti jaunam organizmui normaliai augti, vystytis ir brėsti pagal Augščiausiojo nustatytą planą, kuris yra įdiegtas kiekvieno gyvio būitin, kaip instinktas. Todėl gamtoje aplinkos paruošimo klausimas yra ko puikiausiai išspręstas ir kiekvienos gyvūnų padermės praktiškai vykdomas. Juk kas gi yra paukščio lizdas, bičių avilys, skruzdėlynas, kiškio gūžta, katės nuošalus ir stropiai užslėptas gultas, pagaliau žinduolių placenta? Tai yra ne kas kita, kaip iš anksto ir stropiai paruošta aplinka, atatinkanti kiekvienos padermės jauniklio plėtros poreikius.

Gyvuliai, kurie laisvai gyvena kaiminėmis gamtos jiems skirtoje aplinkoje, parodo nuostabų rūpestingumą savo jaunikliais. Pvzd., stumbrų patelės prieš gimdymą pasišalina iš kaimenės į nuošalią vietą. Toje nuošalumoje patelė su savo jaunikliu praleidžia net keletą savaičių, saugodama jį nuo bandos triukšmo, akinančios šviesos ir kitokių netikėtumų. Tai yra būtina, kad jauniklis ne tik nenugaištų, bet, kad jis sustiprėtų, kad jo įgimtieji instinktai pabustų ir jis jau būtų pasiruošęs gyventi dideliame būryje, sugebėdamas prisitaikinti.

Žvilgsnis į žmogų

Žmogus, nors jis yra ir tobuliausias tvarinys, taip pat priklauso gamtai. Todėl jis savo gyvenimui, darbui ir kūrybai irgi yra reikalingas tinkamos aplinkos. Tačiau žmogui reikia sudėtingesnės aplinkos, kuri patenkintų ne tik jo biologinius poreikius, bet ir dvasinius, intelektinius ir visuomeninius. Be fizinės aplinkos žmogus negali pakilti ir į metafizines aukštumas.

Iš atžvilgio į aplinką tarp žmogaus ir gyvūnijos yra didelis skirtumas. Kai augmenija ir gyvūnija taikosi prie aplinkos sąlygų, tartum, susiliedami su ja, tai žmogus keičia ir kuria aplinką. Jis stengiasi ne pats prisitaikinti prie aplinkos, bet aplinką pritaikinti savo fiziniams ir dvasiniams poreikiams. Nežiūrint, kad žmogus savo proto dėka pajėgia keisti aplinką, iš jos veikmės jis negali išsiveržti. Aplinka nors ir keičiama, bet ji labai stipriai veikia žmogų fiziškai ir dvasiškai, Iš tos sąveikos gimsta kūryba.

Aplinka labai daug prisideda prie žmogaus formavimo. Nors laikui bėgant, aplinkos padarytieji įspūdžiai ir nugrimsta į žmogaus pasąmonę, bet vistiek ir iš tenai jie nenustoja veikti žmogaus būsenos. Štai, kodėl vaikas yra reikalingas ypatingos aplinkos tėvų namuose.

Civilizuoto žmogaus santykis su aplinka yra priešpriešinis: žmogus stengiasi apvaldyti aplinką ir ją perkeisti, o aplinka, savo ruožtu, valdo žmogų ir jį keičia. Aplinka ypatingai stipriai veikia primityvų žmogų, kuris nepajėgia nei jos apvaldyti, nei keisti. Todėl primityvūs žmonės yra augte įaugę į savo aplinką.

Stipriausias ir ryškiausias žmogaus aplinkos bruožas yra visuomeniškumas. Visuomeninės sąlygos teikia žmogui saugumą ir pasitikėjimą savimi. Nuojauta, kad esi reikalingas, padeda tapti naudingu asmeniu. Visuomeninėj aplinkoj, natūralus žmonių bendravimas padeda dvasinėms ir kūrybinėms žmogaus galioms atsiskleisti ir plėtotis. Veikiant tam tikroms dvasinėms galioms palankioje aplinkoje išsivysto sveikas žmonių santykiavimas, ant kurio pagrindų susikuria visuomeninio gyvenimo normos.

Tačiau, jei žmogui tenka gyventi tokioje aplinkoje, kuri neatitinka žmogiškuosius poreikius, tai ir normali jo gyvenimo raida ne tik susinarplioja, bet dažnai iškrypsta iš normalumo vėžių. Toks žmogus nepajėgia normaliai išplėtoti nei savo gabumų, nei jis turi noro, nei nuovokos kritiškai pažvelgti į save, kad geriau suprastų savo elgseną. Dėl savo neišvystyto pajėgumo ir sugebėjimo pritapti prie sveikos visuomenės, žmogus ima tos visuomenės vengti. O kadangi žmogus iš prigimties yra visuomeninė būtybė, tai jis, nepritapdamas prie normalios visuomenės, ima organizuoti priešvisuomenines grupes.

Vaikas ir aplinka

Modernusis šių dienų auklėjimas, pirmuoju savo uždaviniu laiko ugdyti vaikuose visuomeninius jausmus, žadinti norą ir įkvėpti ryžtą gerai sugyventi su bendramečiais. Tiesa, tai nėra iš esmės nauja idėja. Visais laikais buvo stengiamasi taip auklėti vaikus ir jaunąją kartą, bet, deja, rezultatų kaip ir nematyti. Kodėl? Ogi todėl, kad, kaip praeityje, taip dar ir šiandien norima paruošti žmogų ateities gyvenimui, nesirūpinant jo dabartimi — paruošimu tinkamos aplinkos, kurios vaidmuo, kaip anksčiau matėme, yra nepaprastai svarbus dvasinių galių ir visuomeninių jausmų darniam išsivystymui. Žmogus, savo kūdikystėje, stokodamas tinkamos aplinkos savo jausminei darnai ugdyti, ne tik nusigręžia nuo visuomenės, bet tampa jos griovėju, ardytoju, naikintoju.

Vaikas gimsta ne ten, kur jis randa savo būsenai kruopščiai pritaikintą aplinką, bet tokioje aplinkoje, kuri sukurta suaugusiam ne tik jo fizinių ir dvasinių galių tenkinimui, bet ir jo prabangai. Niekada suaugęs negalvojo apie reikalingumą sukurti, šalia savosios aplinkos, ir vaikui aplinką, kuri atitiktų vaiko psichofizinius poreikius.

Kol žmogus gyveno arčiau gamtos, tol ir specialios aplinkos paruošimas mažiesiems nebuvo taip svarbus ir būtinas, nes gamtos artumas ir betarpiškas salytis su ja užkaišiodavo daugelį spragų vaiko plėtotėje. Visai kitaip yra šiandien, technologiniame amžiuje. Kai žmogus vis labiau nutolsta nuo gamtos, neturėdamas jai pakaitalo, tai jis savo įpėdinį — vaiką ne tik nuskriaudžia, bet užkerta jam kelią išsivystyti į sveiką ir normalų žmogų, pajėgų atsispirti visokioms pagundoms.

Stoka pritaikintos aplinkos vaikijai, kuo toliau, tuo vis neigiamiau atsiliepia į vaiko asmenybės formavimąsi. Pvzd., kad ir toks paprastas dalykas;

J. PAUKŠTIENĖ MADONA

* *
*

šiandien vaikui tenka gyventi tarp daiktų-milžinų, kurių dydis veikia vaiką gąsdinančiai ir slėgiančiai. Gyvendamas tokioj aplinkoj, vaikas ne tik neįauga į aplinką ir nepasisavina tokios aplinkos, bet jis nejaučia ir jokio artimumo tokiai aplinkai. O jau apie meilę aplinkai negali būti ir kalbos. Vaikas, nesuvokdamas ir nejausdamas jokio ryšio tarp savęs ir tų didžiulių daiktų, pasijunta lyg jų užgožtas ir slegiamas. Pasąmonėje vystosi baimė ir grasumas tokiai aplinkai.

Reikia manyti, jog tai yra viena iš rimtų priežasčių, kodėl šių dienų jaunimas ne tik nusigręžia nuo civilizacijos ir kultūros, bet su įniršimu ir be jokio gailesčio naikina jų padarinius.

"Tai ženklas, kad būtinai yra reikalinga pagrindinė socialinė reforma. Su ja turės prasidėti visiškai naujas civilizacijos tarpsnis. Mes esame paskutinieji liūdininkai besibaigiančio laikotarpio, kurio metu žmonės rūpinosi tik sau — suaugusiems —susikurti patogią aplinką. Šiandien esame ant slenksčio naujos eros, kada bus dirbama dėl dviejų žmonijų: suaugusių ir vaikų. Esame pakeliui į naują kultūrą, kuri privalės paruošti dvi skirtingas aplinkas: vieną suaugusiems, o kitą vaikams". Taip pranašavo M. Montessori. (Marija MONTESSORI: "Kinder sind anders" pp. 10-11. Sttudgart, Ernst Klett Verlag, 1952).

(Bus daugiau)